

STORTINGET

Representantforslag 28 S

(2025–2026)

fra stortingsrepresentantene Jon Engen-Helgheim, Finn Krokeide, Anette Carnarius Elseth, Stian Storbukås, Liv Gustavsén og Tor André Johnsen

Dokument 8:28 S (2025–2026)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jon Engen-Helgheim, Finn Krokeide, Anette Carnarius Elseth, Stian Storbukås, Liv Gustavsén og Tor André Johnsen om innføring av ungdomskriminalitetsnemnd og lukkede institusjoner for mindreårige kriminelle

Til Stortinget

Bakgrunn

Utviklingen går i gal retning

De siste årene har det vært en urovekkende utvikling av ungdomskriminalitet i Norge. Utviklingen har vært negativ siden 2015, og den har eskalert veldig de siste fire årene. Situasjonen har ikke blitt tatt nok på alvor av regjeringen, og den siste tiden har man sett urovekkende tegn på at man er på vei til å miste kontrollen.

Tilnærmingen til kriminelle barn og ungdommer har endret seg mye de siste 10–15 årene, og det samme har kriminalitetsbildet. Volden har blitt råere, og gjerningspersonene har blitt yngre. Samtidig har straffereaksjonen mot ungdom blitt endret fra tidligere å være fengselsstraff og samfunnsstraff, til ungdomsstraff, som ble innført i 2014.

I årene før 2014 sank kriminaliteten hvert eneste år for alle alderstrinn fra 18 år og nedover. Året etter at ungdomsstraffen ble innført, snudde trenden og ungdomskriminaliteten (spesielt for vold, ran, trusler, utpressing, kroppskrenkelse osv.) begynte å stige. Det foreligger dessverre ikke noen forskning på årsakssammenhengen for dette, men det er trolig flere faktorer som

spiller inn, blant annet at ungdomsstraff er en straffemetode som i svært liten grad har avskrekkende effekt. Ser man til Sverige, har det vært samme utvikling der, og en av innrømmelsene som har kommet i ettertid, er at straffene ble for milde.

Det er verdt å merke seg at kriminaliteten har økt for alle alderstrinn mellom 13 og 17 år etter 2014, men den positive nedgangen har fortsatt for 18-åringene, som ikke var omfattet av endringene i 2014.

Politiet trenger nye verktøy

Politiet har i flere år sett at volden blir stadig råere og gjerningspersonene stadig yngre. Med dagens lovverk og praksis har politiet begrensede virkemidler overfor unge kriminelle gjengangere. Unge lovbyggere kan bli innbrakt gang på gang, men er raskt ute på gata igjen og kan begå ny kriminalitet, fordi politiet ikke har virkemidler til å holde dem borte fra gata. Politiet forteller at de verste gjengangerne rekrutterer mange andre ungdommer til å begå eller medvirke til kriminalitet. I enkelte byer kan politiet fortelle at i perioder der enkeltpersoner ikke har vært til stede, skjer det heller ikke kriminalitet. Det er med andre ord avgjørende viktig å få på plass virkemidler for å holde de verste gjengangerne bort fra gata, uansett alder. Det er til det beste for både samfunnet og de kriminelle mindreårige.

Politiet har flere ganger etterlyst lukkede institusjonsplasser. I det norske lovverket finnes det bare en snever mulighet for dette som nesten aldri blir brukt. For at mindreårige skal kunne idømmes fengselsstraff, må de ha begått svært alvorlig kriminalitet, og svært få dømmes til fengsel. For at mindreårige skal kunne holdes på lukket institusjonsplass, må det meget tungtveiende grunner til, og dette skjer nesten aldri. Samtidig er

det begrensninger som gjør at man bare kan gjennomføre dette for korte perioder. I praksis er bruk av lukkede institusjonsplasser for kriminelle ungdommer ikke en mulighet i Norge.

Ungdomskriminalitetsnemnd

Forslagsstillerne mener det snarest mulig må innføres et nytt saksbehandlingsspor for kriminelle ungdommer og ungdommer som er i faresonen. Dette sporet skal fokusere på forebygging, behandling og rehabilitering, men må også ha elementer av straff med en viss avskrekkende effekt. Det viktigste er hensynet til samfunnet og ofrene, og da er det avgjørende at det er de kriminelle som må bære hovedansvaret for sine handlinger.

Ungdomsstraffen som ble innført i 2014, fungerer ikke etter hensikten, og en av hovedårsakene er at den ikke inneholder noen mulighet til å hindre at gjerningspersoner raskt er tilbake på gata og begår ny kriminalitet. Disse rekrutterer også andre ungdommer til kriminalitet og bidrar til en eskalerende voldsutvikling. Ungdom under den kriminelle lavalder kan ikke straffes, og i Riksrevisjonens rapport om ungdomskriminalitet fremkommer det tydelig at ungdom under den kriminelle lavalder fortsetter sin kriminelle løpebane fordi de ikke blir møtt med hverken oppfølging eller konsekvenser. Derfor må man ha en mer helhetlig tilnærming til oppfølging av alle kriminelle ungdommer, uansett alder.

Siden påtalemyndighetene ikke kan straffeforfølge ungdom under den kriminelle lavalder, og ungdom over den kriminelle lavalder omtrent aldri kan holdes i lukkede institusjoner eller fengsel, er det mest hensiktsmessig å opprette et nytt organ som i hovedsak håndterer oppfølgingen av kriminelle barn og unge. Dette kan gjøres i form av en ungdomskriminalitetsnemnd som tar stilling til hvilken behandling, straff og oppfølging hver enkelt skal få. I kriminalsaker mot personer over den kriminelle lavalder må først en domstol ta stilling til skyldspørsmålet, deretter kan domstolen beslutte om de skal ilegge en straffereaksjon, eller om saken skal sendes til ungdomskriminalitetsnemnden for fastsettelse av reaksjon. Alvorlighetsgrad, alder og tidligere saker kan være med på å avgjøre om saken skal sendes til ungdomskriminalitetsnemnden eller ikke.

Ungdomskriminalitetsnemnden må ha høy og bred kompetanse på barn og ungdom med problemadferd, og ha et bredt spekter i reaksjoner, oppfølgings- og hjelpetiltak. Nemnden skal ha flere formål, blant annet å gi kriminelle ungdommer hjelp, behandling og oppfølging, men også skjerme samfunnet og ofrene mot ytterligere kriminalitet.

For ungdom under den kriminelle lavalder bør hele saksgangen foretas av nemnden, basert på opplysninger fra barnevern, politi og andre relevante instanser.

Nemnden bør ha et domstollignende preg, der både interessene til samfunnet og ungdommenes rettigheter og behov ivaretas. Det er for eksempel naturlig at de som har en sak til behandling i nemnden, får oppnevnt advokat til å ivareta sine rettigheter. Nemnden skal blant annet kunne pålegge behandling i lukket institusjon for alle under 18 år dersom det er behov for dette, og så lenge det er behov for det, men også andre reaksjoner, oppfølging og behandling. For å få til dette må det utarbeides nye hjemler og retningslinjer for lukkede institusjonsplasser i Norge.

Institusjonsplasser for barn og unge

For å kunne gjennomføre dette må det opprettes et nettverk av institusjoner med bred kompetanse, som inneholder de tilbudene og verktøyene som trengs for å behandle og rehabilitere ungdommene, samt beskytte samfunnet.

Flere land, blant annet Danmark, har utstrakt bruk av lukkede institusjoner. Dette er en del av et eget behandlingsspor Danmark har opprettet for kriminelle ungdommer og ungdommer med store adferdsvansker. Det er mye som tyder på at en slik tilnærming har bedre effekt på forebygging av ungdomskriminalitet enn den norske og svenske tilnærmingen.

For utsatte ungdommer er struktur og gode rammer i hverdagen avgjørende viktig. For de fleste av disse ungdommene er det umulig å få til dette uten tett oppfølging og at noen er med og setter rammene for dem. Institusjonsplasser, både lukkede og åpne, må ha et høyt kompetansenivå og mulighet til å sette inn treffsikre hjelpetiltak, både av frivillig karakter og pålagte tiltak. For eksempel har mange utsatte ungdommer falt ut av skolegang eller er på vei til å falle ut. Å legge til rette for skolegangen er et av flere viktige tiltak som kan iverksettes ved hjelp av forsterkede institusjoner.

Hjemmel til å beskytte samfunnet

I dag er det barnevernet som har ansvaret for oppfølging av barn under den kriminelle lavalder som har begått kriminalitet. Disse barna kan ikke straffes, og barnevernet har ingen hjemmel til å vurdere hensynet til samfunnets beste når de skal avgjøre hvilken oppfølging ungdommen skal ha. Det er et godt prinsipp at barnevernet skal vurdere barnas beste, men det er en svakhet for samfunnet at det ikke finnes noen instans eller hjemmel som tar hensyn til hva som er best for å beskytte samfunnet mot ny kriminalitet. Dersom en ungdomskriminalitetsnemnd opprettes, må denne ha tilstrekkelige lovhjemler til både å ivareta barna og samfunnet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om å opprette en ungdomskriminalitetsnemnd, som skal kunne pålegge behandlings-, oppfølgings- og skjermingstiltak for kriminelle ungdommer under 18 år og ungdom med problemadferd.
2. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om oppbygging av et nettverk med institusjonsplasser

for ungdom, både åpne og lukkede, som inneholder bred faglig kompetanse innen behandling og rehabilitering av ungdom.

3. Stortinget ber regjeringen legge frem lovforslag som gir mulighet til å holde ungdom med kriminell adferd i lukkede institusjoner så lenge det er behov for det.
4. Stortinget ber regjeringen legge frem lovforslag som sikrer vurdering av hensynet til samfunnet og ofrenes beste når oppfølging av og tiltak mot barn under den kriminelle lavalder skal vurderes.

4. november 2025

Jon Engen-Helgheim

Finn Krokeide

Anette Carnarius Elseth

Stian Storbukås

Liv Gustavsen

Tor André Johnsen

